

Zpráva pro členy VZOB Senátu ČR k lidskoprávní situaci Kurdů v jihovýchodním Turecku

Úvod

Turecko je jedním z klíčových členských států NATO, jehož členem je od roku 1952, a od roku 2005 vede jednání o vstupu do Evropské Unie.¹ Již téměř dva roky však probíhá proti tureckým Kurdům na jihovýchodě země vojenská kampaň, při které dochází k hrubému porušování základního lidského práva na bezpečný život, a která je v zásadním rozporu s aspirací Turecka na účasti ve společnosti liberálních demokracií.

Kurdové tvoří čtvrté nejpočetnější etnikum v oblasti Blízkého východu, kde jich dnes žije cca 30 milionů.² Séverská smlouva, která byla uzavřena v roce 1920 a která upravovala rozdělení poražené Osmanské říše, předpokládala mj. vznik Kurdistánu (v područí Velké Británie). Tato smlouva byla ale po kemalistické revoluci v Turecku v roce 1923 nahrazena Lausanskou a ta již Kurdistán jako takový nezmiňuje.³ I proto se Kurdech mluví jako o „největším národu bez státu.“ Dnešní rozdělení Kurdů na Blízkém východě dnes je následující: 8,1 milionu v Íránu, 5,5 milionu v Íráku, 1,3 milionu v Sýrii a 14,7 milionu v Turecku⁴, především pak na jihovýchodě země (podle některých odhadů žije však v Turecku přibližně 20 milionů Kurdů)⁵. Vztahy kurdských menšin a vlád těchto rozličných států se také dosti liší. Blízkovýchodní Kurdové jsou většinou sunnitští muslimové, ale najdou se mezi nimi i početné větve šíitů, Alevitů, či syntetizujících zoroastriánů a jezídů.

Represe tureckých Kurdů

Výše uvedených 14,7 milionu Kurdů žijících hlavně na jihovýchodě Turecka (oblast u tureckých hranic se Sýrií, Írákem a Íránem s pomyslným centrem v městě Diyarbakir) tvoří téměř pětinu (18%) tureckého obyvatelstva. Od počátku devadesátých let dvacátého století v rámci země působilo několik politických stran, které měly v programu obranu lidských práv kurdské menšiny. Tyto strany, jejich představitelé a sympatizanti byli od svého vzniku v hledáčku státních bezpečnostních složek a justice. Jejich politická aktivita byla také ztížena desetiprocentním volebním prahem do Poslanecké sněmovny, který je nejvyšší mezi členskými státy Rady Evropy.

¹ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey_en

² <https://www.cfr.org/middle-east-and-north-africa/time-kurds/p36547#!/p36547>

³ <http://foreignpolicy.com/2015/08/10/sykes-picot-treaty-of-sevres-modern-turkey-middle-east-borders-turkey/>

⁴ http://www.cfr.org/middle-east-and-north-africa/time-kurds/p36547?cid=otr-marketing-use-Kurds_InfoGuide#!/p36547?cid=otr-marketing-use-Kurds_InfoGuide

⁵ <http://www.institutkurde.org/en/info/the-kurdish-population-1232551004>

Represe kurdského obyvatelstva ze strany tureckých autorit není otázkou posledních několika let, ale spíše dlouhodobým trendem. **Ačkoliv mnoho lidí vnímá současnou vojenskou kampaň turecké armády v převážně kurdských oblastech na jihovýchodě země a potlačení kurdské politické opozice v kontextu neúspěšného puče proti prezidentovi Erdoganovi z 15. července 2016, násilí a represe začaly dlouho před pučem samotným.** Již v polovině roku 2016 uváděla pro-kurdská politická strana HDP, že ve vazbě se nachází na 10 000 jejích členů a příznivců.⁶ V červnu 2016 byli poslanci této strany zbaveni poslanecké imunity.

Vojenská kampaň turecké armády na jihovýchodě země začala, jak uvádí Human Rights Watch, **již v červenci 2015** poté, co vláda ukončila více než dvouleté příměří mezi tureckou vládou a PKK (revolučním hnutím tureckých Kurdů).⁷ Tato kampaň pokračuje do dnešního dne (zákazy vycházení jsou vyhlášovány ve stále dalších vesnicích a městech). Vojenská kampaň, o které bude dále řeč níže, je také úzce provázána s perzekucí legitimně zvolených kurdských politických reprezentantů. Zatýkání předních pro-kurdských politiků (z nichž ne všichni jsou etničtí Kurdové) bylo ještě zintenzivněno po neúspěšném pokusu o puč v červenci 2016. Oba předsedové parlamentní strany HDP jsou ve vazbě (Selahattin Demirtaş, prezidentský kandidát v roce 2014, čelí trestu až do výše 142⁸ let, spolustarostka strany Figen Yüksesdağ, rovněž ve vazbě, byla soudem zbavena poslaneckého mandátu), stejně tak dvanáct poslanců a 90 spolu-starostů⁹ a starostek strany¹⁰ (mezi nimi i Gültan Kışanak, starostka jihovýchodní metropole Diyarbakır). Lokální politici byli odvoláni ze svých úřadů a na jejich místo byli dosazeni vládou jmenovaní správci. Vládními dekrety byla také zrušena veškerá pro-kurdská média a zakázány byly stovky asociací.¹¹ 9800 učitelů - členů většinově kurdských odborů Eğitim-sen bylo propuštěno ze zaměstnání.¹²

Již zmiňovaná vojenská kampaň turecké armády na jihovýchodě země začala v létě 2015, tedy dlouho před pokusem o puč v červenci 2016. Ačkoliv proklamativním cílem byly a jsou jednotky a infrastruktura PKK, civilní kurdské obyvatelstvo v této oblasti bylo a je zasaženo brutálním a neúměrným dílem. **Turecké bezpečnostní složky (a vláda prezidenta Erdogana) tak zjevně nerozlišují mezi bojovníky PKK a civilisty z řad Kurdů.**

⁶ <http://dihaber.net/POLITIKA/content/view/4722?page=1>

⁷ <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/turkey#7cd98f>

⁸ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38653597>

⁹ <https://peaceinkurdistancampaign.com/2017/03/20/imprisoned-co-mayors-from-kurdish-region-turkey/>

¹⁰ Pro-kurdská politická strana v Turecku je vedena dvěma předsedy, vždy mužem a ženou, stejně jako je tomu u německé Strany zelených. Tento systém spolupředsednictví je legální v rámci politických stran. Od roku 2014 ho HDP rovněž uvedla do praxe na radnicích, což turecký právní systém nepřipouští. Zároveň ale represe a zatýkání postihují oba „spolustarosty“.

¹¹ <http://www.cgd.org.tr/index.php?Did=733&Page=1>

¹² <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37409843>

10. března 2017 Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva vydal zásadní a podrobnou zprávu o lidskoprávní a bezpečnostní situaci na jihovýchodě Turecka, v které se doslova uvádí: „Zdá se, že ochrana lidských práv na jihovýchodě Turecka v podstatě neexistuje nejméně od července 2015, což dokazuje absence byť jediného formálního vyšetřování stovek podezření na nezákonné usmrcení stovek lidí mezi červencem 2015 a srpnem 2016.“¹³

Tato zpráva také podrobně popisuje jednotlivé lidskoprávní excesy proti převážně kurdskému civilnímu obyvatelstvu, ke kterým na jihovýchodě Turecka v tomto období došlo:

- Násilná smrt nejméně 2 000 lidí, z nichž cca 1 200 byli civilní obyvatelé včetně žen a dětí.¹⁴ Mezi oběti je i 7 měsíční dítě i osoby starší 70 let.¹⁵
- K nejhorším excesům podle zprávy dochází v oblastech (i celých městech – zpráva uvádí, že bezpečnostní operace probíhaly v 30 městech na jihovýchodě země). Tyto oblasti dle správy Benátské komise Rady Evropy dobu až několik desítek dní (87 v případě Suru)¹⁶ podléhají přísnému a nepřetržitému zákazu vycházení a poskytují tak armádě de facto beztrestnost a absenci vnějšího dozoru v podobě přístupu novinářů a lidskoprávních expertů mezinárodních i tureckých organizací.¹⁷
- Počet tímto konfliktem vnitřně přesídlených osob – převážně tureckých Kurdů – na jihovýchodě Turecka se odhaduje na 355 000 – 500 000.¹⁸
- Tito civilisté byli ze svých domů vyhnáni skrze cílenou a koordinovanou vojenskou kampaň, při níž za použití těžkého dělostřelectva a leteckých bomb došlo ke zničení velkých částí obytných zón kurdských měst (např. Diyarbakiru, Sirnaku či Nusaybinu, viz obrazová příloha vycházející ze satelitních snímků OSN (program UNITAR – UNOSAT) na konci této zprávy.¹⁹
- K jednomu z nejhorších excesů, který dodnes nebyl ze strany Turecka nijak vyšetřen, došlo v únoru 2016 ve městě Cizre, kde během těžkého

¹³ http://www.ohchr.org/Documents/Countries/TR/OHCHR_South-East_TurkeyReport_10March2017.pdf , s. 3, vlastní překlad

¹⁴ Ibid, s. 2

¹⁵ <http://en.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2016/04/Cizre-Report-2016.pdf>

¹⁶ [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)010-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)010-e), s. 3

¹⁷ http://www.ohchr.org/Documents/Countries/TR/OHCHR_South-East_TurkeyReport_10March2017.pdf , s. 5

¹⁸ Ibid, s. 4

¹⁹ Ibid, s. 5

ostřelování centra města zemřelo až 189 kurdských civilistů, kteří se schovávali před zimou a nebezpečím ve sklepech obytných domů. Příbuzní a přeživší tohoto incidentu poukazují na fakt, že domy, v kterých se oběti schovávaly, byly zcela zničeny a sklepy s kompromitujícími ostatky obětí spáleny, čímž došlo k zahlazení stop.²⁰ Profesorka Şebnem Korur Fincancı, předsedkyně Turecké asociace pro lidská práva (TIHV, která vydala zprávu z Cizre 31.3.2016), zdokumentovala spálené lidské ostatky ve sklepeních, včetně čelisti 9-10 letého dítěte.²¹

- Jak uvádí zpráva Amnesty International o Turecku, turecká vláda v červnu 2016 také přijala zákon, který podmiňuje zahájení vyšetřování tureckých bezpečnostních složek zapojených do tzv. „protiteroristických operací“ (jak se kampaň na jihu v Turecku často oficiálně nazývá) souhlasem premiérovy kanceláře.²² Vzhledem k tomu, že zatím nebylo zahájeno ani jedno takové vyšetřování podezřelých příslušníků tureckých bezpečnostních složek, je evidentní, že zákon slouží k ochraně tureckých vojáků před případným vyšetřováním lidskoprávních excesů.

Z výše uvedeného je zřejmé, že aktivity tureckých ozbrojených sil na jihovýchodě země, dalece přesahují deklarativní cíl potlačení aktivit PKK, ale že disproportčně a cíleně zasahují mnohem širší segment drtivě kurdského civilního obyvatelstva. **Jedná se tak o neobhajitelnou formu kolektivního trestu proti tureckým Kurdům**, která začala již před pokusem o puč v červenci 2016.

Relevantní rezoluce přijaté v EU

- 14. dubna 2016 Evropský parlament přijal usnesení ke zprávě o Turecku za rok 2015, v němž se mimo jiné uvádí, že EP:
„vyjadřuje hluboké znepokojení nad zhoršující se situací na jihovýchodě Turecka; připomíná, že povinností turecké vlády je chránit všechny osoby žijící na území Turecka bez ohledu na jejich kulturní nebo náboženský původ; uznává legitimní právo Turecka na boj proti terorismu vedený v souladu s mezinárodním právem; zdůrazňuje však, že bezpečnostní opatření musí být prováděna v souladu se zásadami právního státu a při dodržování lidských práv; zdůrazňuje, že veškeré operace bezpečnostních sil musí být přiměřené a nesmějí mít podobu kolektivního trestu; odsuzuje pochybení na straně zvláštních bezpečnostních sil a vyzývá k postavení pachatelů před soud; vyzývá

²⁰ http://www.ohchr.org/Documents/Countries/TR/OHCHR_South-East_TurkeyReport_10March2017.pdf, s. 8

²¹ <http://en.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2016/04/Cizre-Report-2016.pdf>

²² <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/turkey/report-turkey/>

k uplatňování humanitárního práva s cílem poskytovat zraněným zdravotní péči, na niž mají nárok.”²³

- 9. listopadu 2016 pak Evropská komise vydala Zprávu o Turecku za rok 2016, v níž ostře kritizuje lidskoprávní situaci na jihovýchodě země a poukazuje na to, že v některých oblastech „převládají podmínky připomínající válečný stav.“²⁴

Návrh dalšího postupu v VZOB

V VZOB bych rád podal návrh usnesení odsuzující výše uvedené excesy a pokračující vojenskou kampaň vedenou tureckou armádou proti kurdskému civilnímu obyvatelstvu na jihu západě Turecka. Přesný text usnesení by byl dojednáán v součinnosti s kolegy z Výboru.

Děkuji za Vaši pozornost,

Václav Láska

²³ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0133+0+DOC+XML+V0//CS>

²⁴ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_turkey.pdf , s. 28

Obrazová příloha

Image 6: Nusaybin, Mardin Province 21 June, 2015

Image 7: Nusaybin, Mardin Province 25 May, 2016

Produced by UNITAR – UNOSAT, Copyright: DigitalGlobe, Inc.

Image 8: Sur, Diyarbakir Province 22 June, 2015

Image 9: Sur, Diyarbakir Province 26 July, 2016

Produced by UNITAR – UNOSAT, Copyright: DigitalGlobe, Inc.